

УДК 821.162.1

Варфоломєєва Неля

(Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка)

**РОМАНТИЧНА ПАРАДИГМА ТВОРЧОСТІ ТОМАША
АВГУСТА ОЛІЗАРОВСЬКОГО***У статті представлена романтична парадигма творчості відомого
польського письменника Томаша Августа Олізаровського.*

Більше ніж століття тому, в одній зі своїх літературно-критичних праць, І. Я. Франко сказав: "Українська школа" в польській поезії здавна цікавила не тільки істориків польської літератури, але загалом усіх тих, кого зацікавлював гордіїв вузол польсько-руського питання. Характерне для поляків хіба те, що, незважаючи на велике значення "української школи" в їх літературі, вони досі не здобулися на основну студію про се явище, ба, навіть, можна сказати, закинули цілу "українську" ниву під переліг. Адже досі немає повного і критичного видання писань такого велетня польського слова, як Северин Гошинський, не говорячи вже про інших *minores gentes*, більша частина писань Томи Олізаровського лежить у рукописах, а зі студій про сю частину польської літератури і її суспільний підклад усе ще найліпше буде те, що сказали неполяки... [1].

Власне, варто зауважити, що більша частина творів Томаша Августа Олізаровського, як і майже півтора століття тому, залишається й досьогодні в рукописах, більше того ми не маємо навіть систематизованої та науково опрацьованої біографії митця. Досить промовистим є також той факт, що довгий час автори статей, присвячених творчості Томаша Августа Олізаровського так і не спромоглися дослідити, коли все ж таки народився поет, а фіксували дати, які на їхню думку могли бути більш - менш наближеними до правди (Станіслав Пшиленцький, наприклад, подавав роком народження поета 1814 рік [2], у літературно-історичних записках Александра Брюкнера [3], ми взагалі не знаходимо жодних біографічних дат). Існують припущення, що Томаш Август Олізаровський народився в 1811 році на Холмщині в селі Войславці, свідченням цьому є нотатки Агатона Гіллера [4], котрий був одним із найближчих друзів поета і після смерті, якого видав невеликий томик спогадів, що вміщував у собі і написану власноруч Томашем Августом Олізаровським коротку автобіографію. Власне із неї нам відомо, що батько поета, Якуб Олізаровський був волинянином, котрий одружився на дівчині зі шляхетного роду Александровичів, а пізніше працював у фільварках заможних шляхтичів, у той час, коли його син, майбутній поет, вчився у Кременецькому ліцеї. Власне, в стінах Кременецького

© Варфоломєєва Неля, 2007

ліцею перші поетичні спроби Томаша Августа помітив Юзеф Коженювський. Зазвичай суворий, байдужий, не надто швидкий до того, щоб оточувати себе молоддю, він відразу вирізнив Томаша з-посеред ліцеїстів і захопив до праці. У 1828 році у стінах ліцеальної каплиці вперше були виконані учнями ліцею гімни "До Бога" ("Do Boga"), "До Сонця" ("Do Słońca") [5], авторства Томаша Олізаровського, покладений на музику вчителем хоральної музики.

Після восьмирічного навчання в Кременецькому ліцеї у 1831 році Томаш Август Олізаровський несподівано залишає навчальний заклад, а згодом і Волинь. У той час на теренах краю вибухнуло Листопадове повстання і, попросившись добровольцем до корпусу генерала Юзефа Дверницького, котрий власне вступав на Волинь, двадцятирічний Томаш Август вступив до війська. Про Томаша Августа Олізаровського як про поета-солдата, писав Єжи Єнджеєвич, зокрема наголошуючи на високій естетичній і патріотичній цінності його сонетів, а також згадуючи про битву, що в ній брав участь Томаш Август і під впливом якої були написані деякі із його віршів. "Szczególnie poruszyła wyobraźnię pierwsza zwycięska bitwa ułanów i strzelców konnych, prowadzonych przez Józefa Dwernickiego 14 lutego 1831 roku pod Stoczkiem" [6].

Пізніше корпус Юзефа Дверницького був витіснений до Галичини і роззброєний австрійським урядом. Олізаровського разом із іншими солдатами заарештували; однак йому вдалося втекти. Майже три роки поет перебував то у Львові, то в його околицях, сільських фільварках друзів та знайомих, беручи водночас участь у приготуваннях до нового повстання, що мало вибухнути в 1833 році. Але спроба нового військового походу закінчилася трагічно: повним знищенням кількох новостворених військових загонів, а також великою кількістю арештів на Галичині. Під опікою патріотичної солідарності Томаш Август мав змогу переховуватися на Галичині аж до 1836 року. Подорожуючи галицькими землями поет познайомився з Антонієм Зигмунтом Хельцлем, "uderzony potężną imaginacją i wytworną formą jego wierszy" [4] видав своїм коштом у Кракові в 1836 році поетичну збірку Томаша Августа Олізаровського під назвою "Poezje T. A. O" [7], що вміщувала дві поеми "Завірюха" ("Zawierucha") і "Бруно" ("Bruno"). Северин Гощинський, що тоді теж був змушений переховуватися по маєтках друзів в околицях Львова, і з яким Олізаровський познайомився в Татрах, "z zachwyceniem wyrażał się o jego utworach i odczuwał w nich dźwięk ukraińskiej nuty" [8: 236], щиро заохочував Томаша Августа до подальшої праці. Прізвище Томаша Августа Олізаровського стало досить відомим в країні, та не лише вірші зробили гучним його ім'я. Майже одночасно із виданням збірки, був

виданий вирок-указ російського царя Миколи, котрий прирікав Томаша Августа Олізаровського за участь у Листопадовому повстанні 1831 року на довічне вигнання із країни. У 1836 році, коли австрійський уряд став виконавцем московських вироків, Олізаровського знову заарештували і вивезли із Галичини до Трієсту.

Львівський період творчості Томаша Августа Олізаровського був дуже колоритним за своїм емоційно-сутнісним наповненням і особливо плідним на поеми написані на основі українських народних легенд та переказів, так звані "powieści ukraińskie". Це стосується зокрема найвідомішого твору Олізаровського - поеми "Завірюха" ("Zawierucha"), опублікованої у Кракові (1836), поеми "Хрест у Передилі" ("Krzyż na Peredyłu") опублікованої в Лондоні (1839), (котра у другому виданні одержала назву "Топір-гора" ("Topir-gora) (Вроцлав, 1852), а також менш відомих творів автора "Завірюхи", написаних на українську тематику: поеми "Вовкулака" ("Wilkołak") [9], львівського видання 1835 року, а також "української повісті" Томаша Олізаровського "Соня", котра датується 1839 роком. Поема "Завірюха" привернула в свій час неабияку увагу літературної громадськості. Ще у 1839 році відомий польський критик Міхал Грабовський присвятив її розборові порівняно чимало місця у своїй літературознавчій розвідці "O szkole ukraińskiej poeji" ("Про школу української поезії"). Особливо відзначав добре знання автором поеми селянського побуту, звичаїв. Завдяки чому його твір дає можливість читачеві дещо більше дізнатися про Україну та її люд, ніж з творів інших поетів "української школи". "Від усіх інших представників "української школи" Томаш Август Олізаровський відрізняється тим, що у своєму пошуку глибокої української поетичності він не вдається до давно минулих літ чи історичних епох, хоч більш-менш віддалених від близької йому сучасності, а віднаходить її у теперішнього українського народу, в його звичаях та щоденному побуті. Томаш Олізаровський довів, що без наслідування чи копіювання можна бути новим поетом "української школи", і серед досить значного грона наших поетів Томаш Август має безумовно оригінальне творче обличчя [10]". Міхал Грабовський був одним з перших польських літературознавців, котрий звернув увагу досить вибагливої читацької аудиторії на сміливий поетичний дебют обдарованого юнака. Вслід за ним про Томаша Августа Олізаровського заговорили такі відомі представники тогочасної польської літературної критики як М. Здзеховський, П. Хмельовський, А. Брюкнер, С. Здзярський. Ось, наприклад, М. Здзеховський у одній зі своїх літературно-критичних студій "Байрон і його століття" ("Byron i jego wiek") зауважував: "Навидовижу тонко і піднесено відчував усе Олізаровський, так як тільки відчувати вміли люди того покоління. На

поезію він дивився з усвідомленням її великого естетичного покликання: "Пісне - писав він (а може й співав) – я по тебе ходив до неба" і тій пісні, що йому її в небі даровано, він вірно служив доостанку, вірячи, що навіть крізь "пекельну сторожу" зуміє пробитись до сердець людських... Вражений красою природи, особливо рідних йому степів, обдарований фантазією в стилі Залеського (мальовничою, різнобарвною, хоча й залюбленою в теплі, лагідні тони) Томаш Август ввів із її допомогою, а також завдячуючи пружній динамічності оповіді, повністю полонити уяву читача" [11]. У літературознавчій розвідці П. Хмельовського "Історія польської літератури" ("Historia literatury polskiej") ми знаходимо таке спостереження: "Олізаровський не ідеалізував козаків, так як Гощинський, він допомагав пізнати більш реальні сторони, повсякденного козацького життя. Дзвінким віршем, барвистою мовою, свіжістю і яскравістю змалювання, особливо в описі перегонів козака із хмарою в степу, у розповіді чумака, в характеристиці знахаря, в драматичному передбаченні катастрофи, "Завірюха" серед українських образів займає видатне і абсолютно індивідуальне місце..." [12]. С. Здзярський у своїй статті "Народний елемент у польській поезії XIX століття" ("Pierwiastek ludowy w poezji XIX wieku") зазначав: "Думку запозичену з глибини казки чи легенди народної ввів Томаш Август Олізаровський зовсім по-новому інтерпретувати, дібрати до неї потрібну художню оправу та орнаменти, щоб вона засяяла усією красою слова. ("Топір-гора"). У більших за обсягом творах умів поєднати найдрібніші народні відголоси у єдину гармонійну цілісність, що подекуди доходило навіть до так званого "гіпперромантизму" [13].

У 1836 році Томаш Август Олізаровський був заарештований і вивезений до Трієсту. Більше, ніж на півроку його було ув'язнено в цитаделі, а потім посаджено на корабель і вивезено до Англії. Власне тоді ним була написана велика кількість сонетів, так званих "снелюк" ("śnielek"), надрукованих пізніше у Вроцлаві у тритомному виданні творів Томаша Августа Олізаровського [14]. Писав він їх в ув'язненні та на кораблі. В Англії він переробив романтичну поему "Бруно" ("Bruno"), де вийшло друком дві частини, цієї овіяної млою фантастичності поеми. Третьої частини, в котрій мав би бути описаний дальший життєпис "кременецького самітника", поет так і не написав.

1839 рік став надзвичайно успішним роком для поетичної творчості Томаша Августа Олізаровського. Тоді у Лондоні він видав збірку поезій під назвою "Ексерциції поетицке" ("Ejercysje poetyckie") (1839). Другу поетичну збірку, написану в той період, поет видав пізніше в Парижі у 1846 році. Вісім років провів він у Лондоні (1836-1845), де брав активну участь у суспільно-культурному житті еміграції,

борючись паралельно за шматок щоденного хліба. У 1845 році Томаш Август Олізаровський залишає Лондон і переїжджає до Парижу. Власне там, серед грона емігрантів, він зустрів не одну братню душу. Автор "Канівського замку" ("Zamku Kaniowskiego") зі щирим захопленням сприйняв твори поета, відчувши у них дзвін української музи. Адам Міцкевич в листі до поета ("Adam Mickiewicz do Tomasza Olizarowskiego w Londynie г. 1843 ") написав слова : " Czytałem wiersze twoje, oblałem je łzami bratnimi... " [4] Так автор "Конрада Валенрода" ("Konrada Wallenroda") привітав автора "Завірюхи" ("Zawieruchi"). Пізніше слова з листа Адама Міцкевича Томаш Август зачитує у приписі до однієї зі своїх пізніших поем.

На еміграції у Франції Олізаровський став редактором часопису "Третє травня" ("Trzeci Maj"), котрий почало видавати "Товариство Третього травня" ("Towarzystwo Trzeciego Maja"), у ньому побачила світ ціла низка політичних статей Олізаровського. Криваві події 1846 року глибоко зворушили Томаша Августа і свідченням цього є кілька десятків віршів та поем з того періоду, друкованих у великій кількості найрізноманітніших тодішніх часописів, а також вміщених у збірці "Воскресенки" ("Woskresenki") [15]. Серед них і поетичне звернення до Северина Гошинського із закликом збудитися зі сну і знову почати писати, під назвою "Пророче послання" ("Wieszczce desiderium"). У 1846 році поет видав друком твори: " Hejnał", " Broń Polska", "Turtejka", а також поему "Софти" ("Softy"), створену на основі традиційних староеврейських оповідей про Самсона. У той час Томаш Август Олізаровський уперше виступив у царині драматургії. Кількість написаних ним драматичних творів перевищує тридцять позицій, хоча вийшло друком лише декілька. Минаючи перші невеликі спроби, варто було б звернути увагу на історичну драму "Вінцентій з Шамотул" ("Wincenty z Szamotuł"), яка свого часу вельми цікавила польських критиків. Драма написана віршем в п'яти актах (передрукована часописом " Пшегльонд Познаньскі" у 1850 році) і віддзеркалює вона момент важливого перелому в польській історії (часів володарювання Локетка), коли пиха і сваволя воєводи Вінцентія з Шамотул чинять його зрадником країни і викликають криваву помсту мазовецької шляхти. Усі дійові особи драми повні життя, увиразнені духом свого часу; прослідковується глибоке знання Томашем Августом тогочасних історичних подій і політичної канви; пружна і емоційна мова поета вирвана живцем зі старих хронік; усі ці моменти безсумнівно мали б вибороти драмі досить-таки значне місце в літературі. Спершу драма закінчувалася сценою під Пловцями, вже в останніх роках автор розширив драму до розмірів трилогії.

У 1848 році, коли революційна хвиля, що огорнула майже всю Європу, почала підносити й питання про долю Польщі Томаш Август Олізаровський залишив Париж і "zamierzał udać się do Galicji w celu jednania Rusinów z Polakami. Reakcja która rozpostarła swoją ciężką duszącą władzę nad tą prowincją przeszkodziła szlachetnemu zamiarowi poety – pozostał więc w Dreźnie" [16]. Завдячуючи революції, котра вибухнула в столиці Саксонії в 1849 році і як наслідок, урядовим переслідуванням, що їм підлягали усі поляки за участь кільканадцяти польських юнаків в тій боротьбі за волю, перебування Олізаровського в Дрездені стало небезпечним. У 1879 році генерал Дезидерій Хлаповський запросив Томаша Августа в гості до Великопольщі, у свій маєток в Познаньському князівстві. У той час він дуже багато працював, навіть більше, ніж у Парижі. Писав вірші, творив поеми, зачитувався давніми літописами (хроніками), обдумував плани майбутніх історичних драм. Власне тоді була створена за народними переказами поема у дванадцяти піснях під назвою "Золоті яблука" ("Złote jabłka"). Та поема, взята з народного джерела, дуже сподобалася Богданові Залеському, про що Томаш Август згадував з великою гордістю. У 1850 році в Познані наш поет видав першу частину історичної драми "Вінцентій з Шамотул" ("Wincenty z Szamotuł"). Вступ до цієї драми вийшов багато пізніше в Парижі у 1861 році, як абсолютно окремий драматичний твір, під назвою "Рада в Хенцінах" ("Rada w Chęcinach"). Ті твори ще й до цього часу не оцінені критиками літератури, хоча, безумовно, заслуговують на увагу. У 1850 році до часопису "Пшегльонд Познаньскі" ("Przegląd Poznański"), котрий редагував Ян Козьмян (емігрант, він був одружений з дочкою генерала Дезидерія Хлаповського і проживав у Турві) написав Олізаровський літературознавчу розвідку "Про польську драматичну літературу" ("O literaturze dramatycznej polskiej") у 1850 році. Переїхавши з Великопольщі до Вроцлава він заприятелював там з Зигмундом Шлеттером і його коштом, а також за допомогою друкарні Ришарда Нішковського видав водночас свої поеми та вірші у 1852 році. Це зібрання творів у трьох томах мало назву: "Твори Томаша Олізаровського" ("Dzieła Tomasza Olizarowskiego"). В першому томі надруковані поеми: "Бруно" ("Bruno"), "Соня" ("Sonia") і "Софти" ("Softy"); в другому: "Паладин-Чорч" ("Paladyn-Czorc"), "Топір-гора" ("Topir-gora") і "Завірюха" ("Zawierucha"); у третьому томі: "Снельки" ("Snielki" (сонети)), "Подванки" ("Podwanki" (елегійні та еротичні поезії)); "Думки" ("Dumki"), "Фантазії" ("Fantazje"); "Різні вірші" ("Wiersze różne") і "Хвали та жалі" ("Chwały i żale" (пісні урочисті, релігійні)). Хотілося б зазначити, що в багатьох віршах з циклу "Хвали та жалі" дуже часто прослідковується питання завдання поета і поезії

(ми зустрічаємо цей момент у ранній ліриці поета, часів Кременецького ліцею), акцентування автором на постулаті вибраності митця, його непересічній долі, витвореній самими музами. За наказом пруського уряду був змушений залишити Великопольщу і Сльонск і переїхати до Бельгії, де поет прожив майже 6 років, викладаючи польську мову та літературу в Юзефінському колегіумі міста Тірлемонт. Автор статті про нашого поета у часописі ("Гвезда") ("Gwiazda") подає нам такі відомості: "Później przez sześć lat Tomasz August Olizarowski uczył się w Belgii w kolegium Tirlemont języka i literatury polskiej" [17]. Насправді ж поет не навчався, а навчав польської мови та літератури і офіційне спростування недостовірної інформації, поданої автором статті, є досить важливим на нашу думку, оскільки та помилка порушує цілісне тло життєпису поета та його творчого розвитку. У той час у колегіумі навчалися юні земляки Томаша Августа, котрим він намагався передати свої знання, любов до польської мови та літератури, а також глибоку повагу і відданість далекій вітчизні.

Перебуваючи в Бельгії він видав накладом Е. Виховського драму "Мар'ян Музович" ("Marjan Muzowicz") та трагікомедію "Вульполуп" ("Wulpołup") (Brugges 1853-1857). То дві єдині книги, котрі були надруковані у той час в Бельгії польською мовою і незважаючи на те, що з вини друкарні у тексти драм закралось багато помилок, то все ж таки була важлива сходинка у творчому поступі поета. Із того ж таки періоду бере свої початки драма "Ерінські діви" ("Dziewice Erinu"), що вийшла пізніше друком у Парижі.

У 1857 році, коли в Тірлемонт забракло польської молоді, котра б хотіла здобувати освіту у Юзефінському колегіумі Томаш Август Олізаровський вирушає в подорож по Південній Франції (від Ніцци до Піренеїв), а потім оселяється у Парижі, де й проводить останніх двадцять років своєї тернистої земної мандрівки.

Під враженням народного руху 1861 р. в Польщі Томаш Август написав збірку віршів і видрукував їх під назвою "Twory Dydyma Olifira" (1862). Жив поет в Парижі у страшній скруті та бідності, знімаючи невеличку кімнатку у підвальному приміщенні, однак і за неї він ледве міг заплатити. Одного дня власник будинку, де мешкав Томаш Олізаровський, зачинив двері перед поетом-квартирантом, що заборгував йому гроші і лише завдячуючи допомозі свого земляка Леонарда Недзвецького Томаш Август не залишився на вулиці. Перебуваючи в гостях у Леонарда Недзвецького Томаш Август написав драму "Тимон Зимородок" ("Tymon Zimorodek"), присвячену Леонарду Недзвецькому.

На одному зі знайдених аркушів написано такі слова: "Leonardowi Niedźwiedzkiemu przyjaźń i wdzięczność poświęcają tę pracę dokonaną w jego mieszkaniu, które było przytulkiem zwyciężonego przez niedolę, tulacza i pokutnika " [18].

Із надрукованих драм варто згадати "Оманки" ("Omanki"), невеличку "чародійну" драму. З-посеред історичних драм Олізаровського досить чільне місце займає драма "Кристин з Гоздова" ("Krystyn z Gozdowa"), в п'яти актах, написана на основі історичних подій середньовічного Мазовша.

Та все ж таки окрасою драматичних творів Олізаровського була трагедія "Рогнеда" ("Rognieda"). Чудовий твір, (надісланий в 1872 році на конкурс до Кракова) у якому чи не вперше від часів останньої унії, історична традиція, була впроваджена до польської літератури так масштабно. Пам'ятається, Богдан Залеський оспівував Кия, Щека та Хорива, засновників Києва, але Олізаровський перший відтворив у драматичному творі важливий переломний момент в історії наддніпрянських околиць, коли останній набіг варяго-руських племен знищив доценту міць місцевих князів. Особливо вразила його печальна постать половецької князівни Рогнеди, гіркий жаль котрої залишив український народ у своїх переказах, називаючи її Гориславою. "Рогнеда", історична драма Томаша Августа Олізаровського, стала його останнім великим твором.

Поет від чого розпочав, тим і закінчив. Розпочинав свій письменницький шлях від оспівування українських земель, що межували з польськими теренами, до тих земель граничних, до життя того простого люду лине його поетична думка в останніх митях творчості. Можливо, не подає він нам повного чіткого фактографічного відтворення, ґрунтованого на пильному вивченні народних звичаїв, але, попри все, звертає він своє обличчя на схід, до околиць, де плине Дніпро, а лірники співають сумні думи...

Наприкінці 1864 року Томаш Август Олізаровський почав мешкати у благочинному закладі св. Казимира. Монастирська кімнатка у будинку ветеранів під опікою Сестер Милосердя стала тихим прихистком для зламаної бурею поета. Отримав Томаш Август те місце, а також призначену йому урядову допомогу завдяки постійним клопотанням того ж таки Леонарда Недзвєцького. Третього травня 1879 року, у день ювілею Конституції, під стягом котрої поет пройшов усе життя, він закінчив свою земну мандрівку.

Дуже промовистою на нашу думку є цитата зі статті російського автора в "Енциклопедичному словнику Ф.А. Брокгауза" (Санкт-Петербург 1897): "Не все произведения Олизаровского касаются Украины, но те которые говорят о ней отмечены глубокой любовью..."

Свого часу Віктор Гюго говорив: "Людина, котра поміж двома революціями видає том поезій – велика людина", а Томашу Олізаровському в таку буремну добу тотальних змін вдалося видати аж дві збірки. Як ми можемо побачити з вищенаведених тверджень відомих теоретиків літератури, свого часу Томашу Августу Олізаровському не бракувало, ані справжнього таланту, ані слів похвали, ані високої оцінки авторитетних літературознавчих критиків. На заваді до досягнення лаврів слави стали автори "Завірюхи" його безкомпромісне патріотичне усвідомлення своєї громадянської постави (завдяки йому поет був приречений на безкінечні еміграційні поневіряння і принизливе утримання наприкінці життя в паризькому притулку св. Казимира) та вроджена гідність, котра не дозволяла митцеві схилитися перед обраними світу цього, випрохуючи на прожиття. Талановитий польський романтик К. Ц. Норвід, котрий часто ділив щоденний хліб із Томашем Августом Олізаровським у сиротинцю Сестер Милосердя в останні роки його життя, так пізніше згадував про нашого поета: "Не я перший скажу, що Олізаровський мав стільки письменницьких і людських чеснот, що насправді втрачати міг багато, не втрачаючи себе ... В кількох томах рукописів, що залишилися (хто знає коли вони видані будуть?) zostалися і зостануться найвишуканіші і найкращі надбання творчості поета – такі, однак, котрі жоден книжковий підприємець не зрозуміє і не оцінить, бо для того потрібне особливе естетичне чуття і щира любов до справжнього художнього слова, а не фінансовий інтерес і визиск...." [19].

Самотність, яка була його супутницею в останні роки життя напоює його щоденність ще більшою пусткою. Цю меланхолічну канву ми зустрічаємо в життєписі поета і в попередній добі його творчості, з тією лише різницею, що раніше він міг сказати: "Mam swą moc, powołania mego nie omylę; – mnie szczęście się należy; nieszczęście przesilę..." [4]. У дні, котрі замикали і його літературну творчість і його життя, зникає в Томашеві Августі впевненість у тріумф таланту, хоча власне тоді він найбільше здобув перемог – перемог над самим собою. Марного блиску слави він відрікається з покірністю людини, що вже задивлена в висоти надземні. "I z pod kamieni skrzydłami wstanę po nową ranę..." [18].

Список використаних джерел і літератури

1. Франко І.Я. Зібрання творів у 5 0-ти томах. - Т. 33., К. 1982.
2. Przyłęcki S., *Ukrainne sprawy. Przyczynek do dziejów.* – Lwow, 1842.
3. Bruckner A., *Dzieje literatury polskiej w zarysie.* – T.2. – Warszawa, 1903.
4. Giller A., *Tomasz Olizarowski. Wspomnienie przez Agatona Gillera.* - Lwow, 1879.

5. Krzemieniec. Ateny Juliusza Słowackiego, pod red. S. Makowskiego, Warszawa 2004.
6. Jędrzejewicz J., Dziedzictwo powstania listopadowego w literaturze polskiej.- Warszawa, 1986.
7. Olizarowski T. "Poezje T. A. O." Krakow 1836.
8. "Korespondencja J. B. Zaleskiego, t. 1, 1842.
9. Wilkołak. Powieść podług gminnych podań. Rozmaitości (Lwow) 1835nr.15-16.
10. Grabowski M. O szkole ukraińskiej poezji // Literatura i krytyka, 1.1, Wilno, 1840.
11. Zdziechowski M. Byron i jego wiek. T. 2., Krakow, 1897.
12. Chmielowski P. "Historia literatury polskiej " T. V Warszawa 1900.
13. Zdziarski S. Pierwiastek ludowy w poezji polskiej 19 w. – Warszawę.
14. Olizarowski T. Dzieła Tomasza Olizarowskiego. T.3. "Śnielki" Wrocław 1852 r.
15. Olizarowski T. Woskresenki. Paryż 1846.
16. Duchńska S. Tomasz Olizarowski // Biblioteka Warszawska, 1879, t.4.
17. "Gwiazda". Kalendarz Petersburski, premjowy. Ilustrowany, literaci i społeczny, informacyjny na rok zwyczajny 1881 (rok pierwszy).St Petersburg (pod red. Henryka Glińskiego).
18. Duchńska S. Tomasz Olizarowski // Biblioteka Warszawska, 1879, t.4.
19. J. W. Gomułicki: Trzecia aureola. W: C. Norwid "Dwie aureole Warszawa 1949 r.

Nela Warfolomiejewa. Romantyczna paradygma w twórczości Tomasza Augusta Olizarowskiego.

Artykuł przedstawia romantycznego paradygmatę w twórczości znanego pisarza polskiego Tomasza Augusta Olizarowskiego.

Nelya Varfolomeyeva. Tomash August Olizarevsky's Romantic Works Paradigm.

The article presents romantic works paradigm by a prominent Polish writer Tomash August Olizarevsky.